

A romániai megyék vidéki jellegének különbözősége és ennek hatása a versenyképességre

Bevezetés

Románia az Európai Unió egyik leginkább vidéki jellegű országa. Ha a vidéki térség OECD¹-meghatározását vesszük alapul, akkor az ország területének 99%-a vidéki jellegű, és a lakosság 90%-a él vidéken. Ha a vidék jelenleg érvényes romániai meghatározásából indulunk ki, mely szerint vidéki település az, amely nem rendelkezik városi státussal, akkor sok kisváros kikerül a vidék kategóriájából, így csak a lakosság 45%-a tekinthető vidékinek.

Románia Operatív vidékfejlesztési programja a 2007–2013 időszakban több mint 12 milliárd euró felhasználását tervezi a vidék fellendítésére fordítani. Egyrészt a vidéki jelleg dominanciája, másrészt a vidékfejlesztés kiemelt fontossága olyan tények, amelyek indokolttá teszik a vidéki térségek behatóbb vizsgálatát, a területi különbségek hatásának kimutatását.

Tanulmányunk kiemelten a területi versenyképességet és kohéziót vizsgálja, szem előtt tartva a „*konvergencia versenyképességgel*” (vagy fordíthatjuk hosszabban is: „nem kell konvergencia versenyképesség nélkül”) elvárást, amelyet az „Ötödik helyzetjelentés a gazdasági és társadalmi kohézióról” (SEC-2008, 2047.) című EB-dokumentum fogalmazott meg.

Elsősorban Románia versenyképességének területi különbözőségeit vizsgáltuk NUTS 3 szinten, kiemelten a megyék vidéki jellegének függvényében. Ugyanakkor vizsgáltuk egyes demográfiai mutatók szintjét, valamint a munkaerő-foglalkoztatásra vonatkozó főbb jellemzők alakulását is a különböző típusú vidéki térségekben.

A tanulmány első részében a 42 romániai megyét csoportosítjuk két kritérium alapján: a vidéki jelleg szerint, valamint a 2002 és 2006 közötti időszakban bekövetkezett népességváltozás függvényében, amit a relatív változás mérőszámával jellemezünk. A vidékiség jellemzésére az OECD meghatározását vesszük alapul: többségében városi térségnek (*most urban*) számít az, amelyben a vidéki településeken élők részaránya kisebb mint 15%, közepesen vidéki jellegű térségnek (*intermediate rural*) tekintjük azokat a megyéket, amelyekben a vidéki településeken élők aránya 15–50% között változik, és többségében rurális (*most rural*) megyék azok, ahol a lakosság több mint fele falun él. Az OECD-meghatározás vidéki településnek tekint minden olyan települést, amelynek a népsűrűsége alacsonyabb mint 150 fő/km², így több kisváros is vidékinek számít.

A romániai vidékfogalom csak a *községeket*, illetve az azokhoz tartozó *falvakat*² jelenti, így tulajdonképpen tanulmányunkban a többségében vidéki térség dimenziója alulbecsült, illetve a közepesen vidéki jellegű térség felülbecsült.

A második részben részletesebben vizsgáljuk a demográfiai mutatók alakulását, a természetes szaporulat, illetve a migráció hatását a népességváltozásra a vidéki jelleg különböző csoportjaiban.

A harmadik részben a két csoportosítási kritérium szerinti „klaszterekben” vizsgáljuk a versenyképesség, illetve konvergenciamutató szintjét és azok meghatározó, közvetlen tényezőinek az alakulását, valamint a munkanélküliség helyzetét.

Hangsúlyozni szeretnénk, hogy lényegében eredménymutatókkal dolgoztunk, amelyeket nyilvánvalóan a makrogazdaság helyzete, a verseny intenzitása, a vállalkozási környezet milyensége, az emberi és fizikai tőke állapota, a kutatás-fejlesztés helyzete stb. befolyásol, de ezek behatóbb vizsgálata túllépi tanulmányunk kereteit, itt csak tényfeltárássra szorítkozunk, anélkül, hogy a magyarázó okokat is kutatnánk.

Elemzésünk viszonylag rövid időszakra terjed ki, a 2002 és 2006 közötti változásokat vizsgáltuk. Ennek egyrészt az a magyarázata, hogy mivel a vidéki jelleg különbözőségeinek hatása állt vizsgálódásunk központjában, egy viszonylag homogén makrogazdasági fejlődési időszakot választottunk, amikor a román gazdaságot makrostabilizáció jellemezte, jelentős növekedést érve el. Másrészt a statisztikai adatbázis elérhetősége és összehasonlíthatósági lehetősége is behatárolta a tanulmányozott időszak kiválasztását. 2002-ben a munkaerő-nyilvántartási statisztikában bizonyos módszertani változásokat vezettek be, így az előző időszak adatai lényegében nem hasonlíthatók össze a 2006-os adatokkal. Másik behatároló tényező a megyei GDP-adatok elérhetősége, ami jelenleg csak 2006-ig szerepel hivatalos statisztikai publikációkban.

A közelmúlt feltérképezése, annak ismerete, hogy az egyes területi szinteken milyen változások zajlottak le a versenyképesség és annak meghatározó tényezői vonatkozásában, a világgazdasági válság körülményei között nem extrapolálható ugyan a közeljövőre, de megalapozhatja a további kutatásokat, különösen a vidékfejlesztést illetően. Kiemelten fontosnak tekintjük a foglalkoztatás problémakörének vizsgálatát a vidéki térségekben.

Kiinduló hipotézisünk, hogy a területi különbségek kimutatása, valamint a foglalkoztatási probléma tágabb összefüggésekben való vizsgálata elősegíti a munkaerő-foglalkoztatás kérdéskörének alaposabb ismeretét a vidéki térségekben.

A romániai megyék csoportosítása a vidéki jelleg és a népességmegtartó kapacitás szerint

A Nemzeti Statisztikai Intézet adatbázisát felhasználva Románia 42 megyéjére összegyűjtöttük a 2002-es és 2006-os népességi adatokat, majd ezekből változási rátákat számoltunk, és ezeket csoportosítottuk (1. táblázat). A vizsgált időszakban mindössze négy megyében volt kisebb népességnövekedés, 0,10–1,11% közötti mértékben. Az országos éves népességváltozási ütem $-0,24\%$ volt, ennél kisebb méretű csökkenés tizenkét megyében volt, $-0,24$ és $-0,01\%$ -os értékek között váltakozva. A harmadik csoportot azok a

² Romániában a község és a falu nem szinonimák, egy község több faluból állhat.

megyék alkotják, ahol a népességcsökkenés üteme $-0,26\%$ és $-0,37\%$ között változott. Az átlagosnál jóval nagyobb csökkenés ($-0,41\%$ és $-1,20\%$) tizennégy megyében volt tapasztalható.

1. táblázat

A megyetípusok és az azokat alkotó megyék listája

Megyetípus a népesség 2000–2006 közötti alakulása szerint	Ahol a vidéki lakosság aránya 2006-ban		
	<15%	15–50%	>50%
Növekedést mutató	–	Braşov, Constanţa	Iaşi, Ilfov
Átlagosnál kisebb csökkenést mutató	Bucureşti	Arad, Cluj, Covasna, Mureş, Sibiu, Timiş	Bacău, Bistriţa- Năsăud, Gorj, Suceava, Vrancea
Átlagosnál kissé nagyobb csökkenést mutató	–	Bihor, Galaţi, Maramureş, Prahova	Argeş, Botoşani, Călăraşi, Dâmboviţa, Harghita, Ialomiţa, Neamţ, Vâlcea
Átlagosnál jóval nagyobb csökkenést mutató	–	Alba, Brăila, Caraş-Severin, Dolj, Hunedoara	Buzău, Giurgiu, Mehedinţi, Olt, Sălaj, Satu Mare, Teleorman, Tulcea, Vaslui

A magyarlakta megyék közül Hargita (Harghita), Szatmár (Satu Mare) és Szilágy (Sălaj) megye helyzete tekinthető kedvezőtlenebbnek, egyrészt a többségében vidéki jelleg miatt, másrészt az átlagosnál nagyobb népességcsökkenés folytán. Egészen sajátosnak tekinthető Ilfov megye helyzete, ahol a többségében vidéki jelleg ellenére a fővároshoz való közelség magyarázza a jelentős népességnövekedést.

2. táblázat

A romániai megyék száma a 2002 és 2006 közötti népességváltozás és az OECD-tipológia városi és vidéki térségi jellege szerint csoportosítva, 2006

Megyetípus a népesség 2002–2006 közötti alakulása szerint	Ahol a vidéki lakosság aránya 2006-ban		
	<15%	15–50%	>50%
Növekedést mutató	–	2	2
Átlagosnál kisebb csökkenést mutató	1	6	5
Átlagosnál kissé nagyobb csökkenést mutató	–	4	8
Átlagosnál jóval nagyobb csökkenést mutató	–	5	9
<i>Összesen</i>	<i>1</i>	<i>17</i>	<i>24</i>

Románia 42 megyéjéből 24 többségében vidéki térség, ahol a lakosság több mint 50%-a él vidéki településen, és további 17 megye ugyancsak rurális jellegűnek tekinthető, ahol a községekben élők aránya meghaladja a 15%-ot. Csupán Bukarest–Ilfov (NUTS 2-es szintű) régió tekinthető többségében városi jellegűnek, ahol a lakosságnak kevesebb mint 10%-a él falun, a többi fővárosi lakos.

Az 2. táblázat adatai jól jelzik azt a tényt, hogy az országos átlaghoz viszonyított népességcsökkenés az európai uniós csatlakozást megelőző időszakban nagyobb mértékű volt a többségében vidéki térségekben.

A népességváltozás magyarázó tényezői és azok különbözősége a vidéki jelleg szerint

A népességváltozás két meghatározó eleme a természetes szaporulat és a nettó migráció alakulása.

3. táblázat

Természetes szaporulat a megyetípusokban

(ezrelék)

Megyetípus a népesség 2002–2006 közötti alakulása szerint	Év	Ahol a vidéki lakosság aránya 2006-ban			Összesen
		<15%	15–50%	>50%	
Növekedést mutató	2002	–	–0,98	–0,38	–0,68
	2006	–	0,36	0,83	0,59
Átlagosnál kisebb csökkenést mutató	2002	–3,77	–2,82	–0,56	–1,96
	2006	–1,34	–1,67	–0,21	–1,03
Átlagosnál kissé nagyobb csökkenést mutató	2002	–	–2,45	–2,32	–2,36
	2006	–	–1,43	–1,76	–1,65
Átlagosnál jóval nagyobb csökkenést mutató	2002	–	–4,31	–4,62	–4,51
	2006	–	–3,92	–3,97	–3,95
<i>Összesen</i>	2002	–3,77	–2,95	–2,65	–2,80
	2006	–1,34	–2,04	–2,05	–2,03

2002-ben minden csoportra a természetes fogyás volt a jellemző, azaz a halálozási ráta meghaladta a születési ráta nagyságát. Eltérés van viszont a vidéki jelleg szerint: a többségében vidéki térségekben általában kisebb mértékű volt a fogyás, mint a közepesen vidéki jellegű térségekben. Ez alól kivételt csupán az a megyecsoport jelentett, ahol a népességfogyás jóval meghaladta az átlagot. 2006-ban már jelentős változás észlelhető: mindenekelőtt minden egyes csoportban kedvezően változott a természetes szaporulat: így pozitívan járult hozzá a népesség növekedéséhez, illetve csökkentette a fogyás mértékét, amit jórészt a makrogazdasági helyzet kedvező alakulása magyaráz. A vidéki jelleg szerinti különbözőség is kitűnik: ahol kedvezőbb volt a népességváltozás, ott a többségében vidéki térségekben nőtt, vagy csak kisebb mértékben csökkent a természetes szaporulat, viszont az átlagnál nagyobb népességcsökkenést is a többségében vidéki megyék nagyobb fokú természetes fogyása magyarázhatja.

4. táblázat

Migrációs egyenleg a megyetípusokban

(ezrelék)

Megyetípus a népesség 2002–2006 közötti alakulása szerint	Év	Ahol a vidéki lakosság aránya 2006-ban			Összesen
		<15%	15–50%	>50%	
Növekedést mutató	2002	–	0,60	–1,11	–0,26
	2006	–	1,24	9,65	5,44
Átlagosnál kisebb csökkenést mutató	2002	2,37	1,11	–0,24	0,65
	2006	2,43	2,41	–0,98	1,00
Átlagosnál kissé nagyobb csökkenést mutató	2002	–	–1,18	–0,03	–0,42
	2006	–	–0,84	–1,49	–1,27
Átlagosnál jóval nagyobb csökkenést mutató	2002	–	–0,47	–0,63	–0,57
	2006	–	–1,81	–2,13	–2,02
<i>Összesen</i>	2002	2,37	0,04	–0,39	–0,15
	2006	2,43	0,27	–0,70	–0,23

Románia egyik sajátossága, hogy 1997-től a nettó migráció városról vidékre irányul, de ezt a megyei migráció vizsgálata nem jellemezheti. A rendelkezésre álló adatok csak a lakóhelycserével érkezettek és távozottak számára vonatkoznak megyénként, de az, hogy milyen típusú településről érkeztek vagy távoztak, nincs feltüntetve. A megyei jellegű népességmozgás jelentős eltéréseket mutat egyrészt a megyék vidéki jellege szerint, másrészt a térség népességmegtartó kapacitása szerint; az évi változások is jelentősek. Összességében nézve a lakosok a többségében vidéki jellegű megyékből távoztak nagyobb mértékben (Gorj, Hunedoara, Olt, Vâlcea, Vaslui, Caraş-Severin, Ialomiţa, Tulcea, Mehedinţi stb.), és főleg Ilfov megye, Bukarest municipium, Timiş stb. volt a „nettó felvevő”. 2006-ban változás következett be: a nettó migráció általában jelentősen megnőtt. A legnagyobb mértékű népességyarapodás a migráció következtében Ilfov, Temes, Arad és Kolozsvár megyékben történt. Különösen Ilfov megye vonzása nőtt meg. A betelepődést nem annyira új vállalatok okozták, hanem az, hogy a Bukarest melletti községekben, kisvárosokban, olcsó volt a telek, ahová panelházakat építettek. Ezek az olcsó lakások eredményezték a népességnövekedést. A negatív irányú migráció a többségében vidéki jellegű megyékből volt jelentősebb, és ott, ahol a népességcsökkenés az átlagosnál nagyobb volt. Nyilván itt az ok-okozat kapcsolat részben megfordítható, azaz a távozottak nagy aránya is hozzájárult a népesség csökkenéséhez.

A két demográfiai tényező együttes vizsgálata jól jelzi, hogy a népességmegtartó kapacitás a többségében vidéki térségekben a legalacsonyabb.

Versenyképesség–konvergencia–munkaerő-foglalkoztatás Románia vidéki jellegű megyéiben

Tanulmányunk harmadik részében a már klasszikusnak tekinthető területi versenyképességi fogalmakat, mutatókat és összefüggéseket alkalmazzuk (Porter 1990, Trabold 1995, Hunya 2000, Lengyel 2002, Vincze 2003). Nemcsak a versenyképességi mutatót, hanem a meghatározó munkatermelékenységi, foglalkoztatási és demográfiai mutatóknak az alakulását is tanulmányoztuk az egyes megyecsoportok szintjén, a két csoportosítási kritérium szerinti bontásban. Egy térséget általában akkor tekintünk versenyképesnek, ha az viszonylag magas jövedelmi szintet és foglalkoztatást tud fenntarthatóan biztosítani. A vizsgálatba vont térségeket – az adott esetben Románia megyéit – egymáshoz viszonyítjuk, illetve az egyes csoportok átlagértékeit hasonlítjuk össze.

A versenyképesség mérésére megyei szinten az egy lakosra jutó bruttó hazai terméket alkalmazzuk. A GDP/fő mutató tekinthető az egy főre jutó átlagos jövedelem mérőszámának, ugyanakkor a versenyképesség és a kohézió mértékének is.

Ez a mutató a következő tényezők szorzataként fejezhető ki:

$$\frac{GDP}{P} = \frac{GDP}{E} \cdot \frac{E}{P_{Wa}} \cdot \frac{P_{Wa}}{P} \quad (1)$$

ahol P az össznépesség száma, E a foglalkoztatottak száma, P_{Wa} a munkaképes lakosság száma, GDP/P az egy főre jutó jövedelem, amellyel a versenyképességet mérjük, GDP/E a munkatermelékenység, E/P_{Wa} a foglalkoztatási ráta, P_{Wa}/P a munkaképesek aránya az össznépességben.

A GDP/P mutató egy más jellegű lehetséges felbontása a gazdasági ágak szerint történik:

$$\frac{GDP}{P} = \sum_{k=1}^m \frac{GDP_k}{E_k} \cdot \frac{E_k}{P} \quad (2),$$

$$k = \overline{1, \dots, m}, \text{ gazdasági ágak, ahol } \begin{cases} GDP = \sum_{k=1}^m GDP_k \\ E = \sum_{k=1}^m E_k \end{cases} \quad (3).$$

Ebben a felbontásban a versenyképesség meghatározó tényezői az ágazati munkatermelékenység, valamint az ágazatban foglalkoztatottak aránya az összlakossághoz viszonyítva. Ezek az összefüggések jelzik leginkább a foglalkoztatás strukturájának közvetlen hatását a versenyképességre.

Jelen tanulmányunkban kiemelten a mezőgazdasági foglalkoztatás helyzetét vizsgáltuk az egyes csoportok szintjén, ami szorosabban kapcsolódik a vidéki jelleghez. Az alapvető versenyképességi mutató csoportonkénti értékeit 2002-re és 2006-ra számoltuk ki (5. táblázat).

5. táblázat

Egy lakosra jutó területi GDP

Megyetípus a népesség 2002–2006 közötti alakulása szerint	Év	Ahol a vidéki lakosság aránya 2006-ban			Összesen
		(RON/fő, folyó áron)*			
		<15%	15–50%	>50%	
Növekedést mutató	2002	–	9 169,1	7 826,0	8 497,5
	2006	–	19 675,8	21 174,8	20 425,3
Átlagosnál kisebb csökkenést mutató	2002	14 763,8	7 785,9	5 962,5	7 607,6
	2006	35 735,6	17 800,0	12 176,6	16 951,5
Átlagosnál kissé nagyobb csökkenést mutató	2002	–	6 257,8	5 233,5	5 574,9
	2006	–	13 937,5	12 048,6	12 678,2
Átlagosnál jóval nagyobb csökkenést mutató	2002	–	5 812,6	4 770,2	5 142,5
	2006	–	13 453,3	10 426,1	11 507,2
Összesen	2002	14 763,8	7 008,7	5 427,7	6 289,9
	2006	35 735,6	15 833,4	12 227,3	14 246,7

* 2002-ben 1 euró=31255,3 ROL, illetve 3,1255 RON. 2006-ban 1 euró=3,5245 RON. (2004-ben vezették be az új lejt (RON), mégpedig úgy, hogy a régit 10 000-rel osztották.)

A többségében városi térségben közel kétszeres a GDP/fő értéke a vidéki térségekhez viszonyítva. 2002-ben egyértelműen a kevésbé vidéki jellegű megyei térségekben értek el magasabb egy főre jutó jövedelmet, és azokban, amelyeknek a népességmegtartó képessége nagyobb volt, pontosabban, ahol kisebb méretű volt a népességcsökkenés.

Mindkét csoportosítási kritérium szerint 2006-ban is jelentős az eltérés a GDP/fő szintjében. Azokban a megyékben, amelyekre a lakosság növekedése volt a jellemző, magasabb volt a jövedelem szintje, mint azokban, amelyeket a csökkenés jellemezte, és minél magasabb volt a csökkenés mértéke, annál alacsonyabb volt a GDP/fő szintje.

Ugyanakkor kimutatható, hogy minél inkább vidéki jellegű a megyei térség, annál kisebb a jövedelmi szint; ez alól kivételt csak Ilfov megye képez a fővároshoz való közelsége okán.

Ha a jövedelmi szint 2002 és 2006 közötti változásának mértékét vizsgáljuk (6. táblázat), akkor a kép sokkal összetettebb. A GDP/fő növekedési üteme azokban a megyékben volt a legmagasabb, amelyekre a népesség növekedése volt a jellemző, de nincs szoros kapcsolat a népességcsökkenés mértéke és az egy főre jutó jövedelmi szint változása között. Ha a vidéki jelleg szerinti csoportosítást tekintjük, ott sem tapasztalunk szoros kapcsolatot a GDP/fő növekedése és a vidéki jelleg erőssége között.

6. táblázat

Az egy lakosra jutó GDP növekedése 2002 és 2006 között

(százalék)

Megyetípus a népesség 2002–2006 közötti alakulása szerint	Ahol a vidéki lakosság aránya 2006-ban			Összesen
	<15%	15–50%	>50%	
Növekedést mutató	–	114,55	158,10	136,32
Átlagosnál kisebb csökkenést mutató	142,05	126,35	106,24	119,28
Átlagosnál kissé nagyobb csökkenést mutató	–	123,49	127,47	126,15
Átlagosnál jóval nagyobb csökkenést mutató	–	132,26	118,41	123,36
<i>Összesen</i>	<i>142,05</i>	<i>126,03</i>	<i>122,20</i>	<i>124,22</i>

Egyértelműbb összefüggések fogalmazhatók meg, ha a GDP/fő csoportonkénti értékét az országos átlaghoz viszonyítjuk (7. táblázat). Azokban a megyékben, ahol a népesség növekedett, a GDP/fő értéke a vidéki jelleg különbözősége esetén is meghaladta az országos átlagot. Azokban a megyékben, ahol jelentősebb volt a népességcsökkenés, ott a GDP/fő az országos átlag értéke alatt maradt. Az országos átlaghoz viszonyított elmaradás mértéke nagyobb fokú volt a többségében rurális jellegű megyék esetében, kivételt csak Ilfov képez 2006-ban, a gazdasági fellendülés következtében.

7. táblázat

Az egy lakosra jutó GDP viszonyulása az országos átlaghoz

(Románia = 1,00)

Megyetípus a népesség 2002–2006 közötti alakulása szerint	Év	Ahol a vidéki lakosság aránya 2006-ban			Összesen
		<15%	15–50%	>50%	
Növekedést mutató	2002	–	1,31	1,12	1,22
	2006	–	1,23	1,33	1,28
Átlagosnál kisebb csökkenést mutató	2002	2,12	1,12	0,85	1,09
	2006	2,24	1,11	0,76	1,06
Átlagosnál kissé nagyobb csökkenést mutató	2002	–	0,90	0,75	0,80
	2006	–	0,87	0,75	0,79
Átlagosnál jóval nagyobb csökkenést mutató	2002	–	0,83	0,68	0,74
	2006	–	0,84	0,65	0,72
<i>Összesen</i>	<i>2002</i>	<i>2,12</i>	<i>1,00</i>	<i>0,78</i>	<i>0,90</i>
	<i>2006</i>	<i>2,24</i>	<i>0,99</i>	<i>0,77</i>	<i>0,89</i>

A versenyképességet közvetlenül meghatározó alapvető tényező a munkatermelékenység. Ennek mértékeként a GDP/foglalkoztatott értéket számoltuk ki a 2002-es és 2006-os évre (8. táblázat).

8. táblázat

Egy foglalkoztatottra jutó GDP

(lej/fő, folyó áron)

Megyetípus a népesség 2002–2006 közötti alakulása szerint	Év	Ahol a vidéki lakosság aránya 2006-ban			Összesen
		<15%	15–50%	>50%	
Növekedést mutató	2002	–	23 279	20 047	21 663
	2006	–	49 264	48 337	48 800
Átlagosnál kisebb csökkenést mutató	2002	35 870	18 677	16 691	19 282
	2006	69 683	40 868	34 808	40 744
Átlagosnál kissé nagyobb csökkenést mutató	2002	–	16 605	14 185	14 992
	2006	–	36 698	32 980	34 219
Átlagosnál jóval nagyobb csökkenést mutató	2002	–	15 060	13 201	13 865
	2006	–	34 749	28 830	30 944
<i>Összesen</i>	2002	35 870	17 667	14 827	16 477
	2006	69 683	39 075	33 084	36 380

A vizsgált kritériumok szerinti eltérések számottevők, a munkatermelékenység a lakosság csökkenésével egyidejűleg csökken, és szignifikáns ($p=0,005$) mértékben nagyobb azokban a megyei térségekben, ahol a népesség nőtt. Hasonlóképpen kimutatható az eltérés a vidéki térség jellege szerint, a többségében vidéki térségekben a munkatermelékenység alacsonyabb, mint a kevésbé vidéki jellegű térségekben.

A versenyképességi mutató tényezőkre bontásában a munkatermelékenység mellett ugyancsak közvetlenül ható tényező a foglalkoztatási ráta (9. táblázat).

9. táblázat

*Foglalkoztatási ráta**(a foglalkoztatottak aránya a 15–64 éves lakosok csoportjához viszonyítva)*

(százalék)

Megyetípus a népesség 2002–2006 közötti alakulása szerint	Év	Ahol a vidéki lakosság aránya 2006-ban			Összesen
		<15%	15–50%	>50%	
Növekedést mutató	2002	–	54,68	57,11	55,90
	2006	–	54,47	59,88	57,18
Átlagosnál kisebb csökkenést mutató	2002	56,17	59,98	53,48	56,96
	2006	69,11	61,06	51,27	57,65
Átlagosnál kissé nagyobb csökkenést mutató	2002	–	54,62	54,60	54,61
	2006	–	54,35	53,00	53,45
Átlagosnál jóval nagyobb csökkenést mutató	2002	–	56,50	54,17	55,00
	2006	–	55,37	53,13	53,93
<i>Összesen</i>	2002	56,17	57,07	54,42	55,53
	2006	69,11	57,03	53,26	55,17

A foglalkoztatási arány mértéke nem mutat szorosabb összefüggést sem a népességváltozás irányával és mértékével, sem pedig a ruralitás mértékével. Azon megyék szintjén, ahol a népesség növekedett, a többségében vidéki jellegű megyékben valamivel magasabb volt a foglalkoztatási arány, főleg a mezőgazdasági foglalkoztatás magas szintje miatt; viszont ahol a népesség csökkenése volt a jellemző, ott a foglalkoztatási arány alacsonyabb volt, mint a kevésbé rurális jellegű megyékben. Nincs jelentősebb változás a

foglalkoztatás mértékében a vizsgált időszakban, legfeljebb a Bukarest és Ilfov megye szintjén történt növekedés említhető. Az a tény, hogy a többségében vidéki jellegű megyékben, ahol a népesség csökkent, valamivel alacsonyabb a foglalkoztatási arány, jó részt azzal magyarázható, hogy 2002-ben megváltozott az a statisztikai módszertan, aminek alapján a vidéki munkaerő-foglalkoztatás nyilvántartását végezték. Ennek értelmében a mezőgazdaságban önálló gazdaként, illetve családtagként dolgozó csak akkor került foglalkoztatottként nyilvántartásba, ha legalább 15 órát dolgozott a referencia-időszakban (1 hét alatt), míg előzőleg 1 óra munka alapján is bekerült. Az új szemlélet 2002 után nagymértékben csökkentette a falusi foglalkoztatottak számát és arányát.

Vizsgáltuk a foglalkoztatási arány csoportonkénti értékének az országos átlaghoz viszonyított értékét is, de nincs jelentős eltérés a csoportosítási kritériumok szerint.

A versenyképességi mutató tényezőkre bontásában a harmadik közvetlen hatótényező a munkaképes korosztályú (15–64 év) lakosság aránya az összlakosságban (10. táblázat).

10. táblázat

Az aktívkorúak aránya az össznépeességben, 2006

(százalék)

Megyetípus a népesség 2002–2006 közötti alakulása szerint	Év	Ahol a vidéki lakosság aránya 2006-ban			Összesen
		<15%	15–50%	>50%	
Növekedést mutató	2002	–	72,1	67,9	70,0
	2006	–	73,3	69,9	71,6
Átlagosnál kisebb csökkenést mutató	2002	73,3	69,4	66,9	68,7
	2006	74,2	70,6	68,4	70,0
Átlagosnál kissé nagyobb csökkenést mutató	2002	–	69,3	67,0	67,8
	2006	–	70,4	68,1	68,8
Átlagosnál jóval nagyobb csökkenést mutató	2002	–	68,8	66,6	67,4
	2006	–	69,9	67,8	68,6
<i>Összesen</i>	2002	73,3	69,5	66,9	68,1
	2006	74,2	70,6	68,2	69,3

Az aktívkorúak aránya az össznépeességben mindkét csoportosítási ismérv függvényében változik. A legmagasabb ez az arány a városi térségben, és csökkenő a vidéki jelleg fokozódásával. Azokban a megyékben, ahol a népesség növekedése volt a jellemző, magasabb az aktívkorúak aránya, mint azokban a megyékben, ahol csökkent a lakosság. Minél nagyobb volt a csökkenés aránya, annál alacsonyabb az aktívkorúak aránya az össznépeességből. Ez a tény a vidéki munkaerő-potenciál csökkenését jelzi, ami a fejlődés szűk keresztmetszetévé válhat.

A következőkben a munkanélküliség szintjét és alakulását vizsgáljuk az egyes csoportokban (11. táblázat).

A 2002–2006 időszakban jelentős makrogazdasági fellendülés jellemezte Romániát, ami a munkanélküliség nagyfokú csökkenésével járt együtt. Ugyanakkor eltérés van egyrészt a népességváltozás iránya, másrészt a vidéki jelleg szerint. Azokban a többségében vidéki jellegű megyékben, ahol a lakosság száma nőtt, kisebb volt a munkanélküliség, viszont ahol a lakosság csökkenése volt jellemző, ott általában magasabb volt a munkanélküliség, mint a közepesen vidéki jellegű vagy a városi térségekben. Adataink jelzik, hogy vidékiség jellege és a munkanélküliség szintje között kapcsolat mutatható ki, tehát a vidéki munkahelyteremtés feladata aktuális.

11. táblázat

Munkanélküliségi ráta

(százalék)

Megyetípus a népesség 2002–2006 közötti alakulása szerint	Év	Ahol a vidéki lakosság aránya 2006-ban			Összesen
		<15%	15–50%	>50%	
Növekedést mutató	2002	–	10,30	7,53	8,91
	2006	–	5,23	4,17	4,70
Átlagosnál kisebb csökkenést mutató	2002	2,98	6,97	9,29	7,60
	2006	2,25	4,37	5,32	4,59
Átlagosnál kissé nagyobb csökkenést mutató	2002	–	8,69	9,89	9,49
	2006	–	4,75	6,28	5,77
Átlagosnál jóval nagyobb csökkenést mutató	2002	–	9,48	9,15	9,27
	2006	–	6,46	6,96	6,78
<i>Összesen</i>	2002	2,98	8,51	9,29	8,82
	2006	2,25	5,18	6,16	5,67

A vizsgált megyecsoportok versenyképességét nagymértékben befolyásolja gazdasági szerkezetük. Ennek jellemzésére a mezőgazdaság részarányának hatását vizsgáltuk a foglalkoztatásban (12. táblázat).

12. táblázat

A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatott körében

(százalék)

Megyetípus a népesség 2002–2006 közötti alakulása szerint	Év	Ahol a vidéki lakosság aránya 2006-ban			Összesen
		<15%	15–50%	>50%	
Növekedést mutató	2002	–	22,87	38,29	30,58
	2006	–	18,14	29,44	23,79
Átlagosnál kisebb csökkenést mutató	2002	0,99	29,97	44,07	33,43
	2006	1,00	24,53	37,64	28,03
Átlagosnál kissé nagyobb csökkenést mutató	2002	–	37,14	47,30	43,91
	2006	–	30,94	40,43	37,27
Átlagosnál jóval nagyobb csökkenést mutató	2002	–	37,52	52,18	46,94
	2006	–	32,23	44,96	40,41
<i>Összesen</i>	2002	0,99	33,04	47,71	40,66
	2006	1,00	27,55	40,63	34,39

A vizsgált időszakban minden egyes csoportban a mezőgazdasági foglalkoztatottak arányának jelentős csökkenése volt jellemző. Ugyanakkor azt is jelzik az adatok, hogy a többségében vidéki térségekben még mindig nagyon magas a mezőgazdasági foglalkoztatottak részaránya az EU-s átlaghoz viszonyítva (például 2006-ban meghaladta az 50%-ot Botoșani, Giurgiu és Teleorman megyékben). Kitűnik, hogy azokban a megyékben, ahol a lakosság száma növekedett, jóval alacsonyabb a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya (például Brassó 14,0%, Constanța 22,2% stb.), mint azokban a megyékben, ahol a népesség csökkent (30%–49%). Egyrészt a vidéki jelleg milyensége, másrészt a népességváltozás iránya és mértéke nagymértékben befolyásolja a mezőgazdasági foglalkoztatás szintjét.

Következtetések

A tanulmány általános célja a romániai vidékfejlesztési politika tudományosabb megalapozása volt, a megyei szintű területi különbségek és hasonlatosságok feltárása útján.

Közvetlen célként a versenyképesség alakulását vizsgáltuk a vidéki jelleg szerinti, valamint a 2002 és 2006 közötti időszak népességmegtartó kapacitása szerinti megyecsoportok szintjén. A megyék vidéki jelleg szerinti csoportosítását a tanulmány általános célja indokolja, míg a népesség változásának kritériumát azért tekintjük fontosnak, mert közvetve ugyan, de jelzi az illető megyék gazdasági-társadalmi jólétének állapotát, alakulását.

Románia 42 megyéjét a fenti két klaszterváltozó szerint csoportosítottuk, és ezen csoportok szintjén vizsgáltuk az alapvető gazdasági mutatók alakulását a 2002 és 2006 közötti időszakban, amikor a viszonylagos makrogazdasági stabilitás és fellendülés volt jellemző.

Abban a négy megyében, ahol a népesség növekedése volt jellemző, a többségében vidéki jelleg nem releváns, mert Ilfov megye a főváros környékét jelenti, ennek a növekedési pólusnak a hatása érződik a névlegesen falusi környezetben.

A 3. és 4. táblázat demográfiai mutatóinak együttes értékelése jelzi, hogy Brassó, Constanța, Iași és Ilfov esetében a növekedést a természetes szaporodás növekedése és a pozitív migráció együttesen eredményezte. Az átlagnál jóval nagyobb csökkenés is a két demográfiai mutató együttes hatása nyomán alakult. Igaz ugyan, hogy a természetes fogyás mértéke csökkent 2006-ban 2002-höz viszonyítva, viszont jelentősen nőtt a migráció mértéke.

Az 5., 8., 9. és 10. táblázat összevetése jelzi, hogy a többségében vidéki térségek alacsonyabb egy főre jutó jövedelmi szintjét – főleg azokban a megyékben, ahol a népesség csökkenése volt a jellemző – egyidejűleg okozza az alacsonyabb munkatermelékenység, a kisebb mértékű foglalkoztatás és az alacsonyabb munkaképes lakossági arány, tehát halmozottan hátrányos helyzetben vannak. Ilfov megyében a magasabb foglalkoztatási ráta részben ellensúlyozta az alacsonyabb munkatermelékenységet és a munkaképes lakosság alacsonyabb arányát.

Az 5. és 11. táblázat összevetése jelzi, hogy a GDP/fő növekedése minden csoportban a munkanélküliségi ráta csökkenésével járt együtt. Ugyanakkor az is látható, hogy a többségében vidéki térségekben az alacsonyabb GDP/fő magasabb munkanélküliségi rátával jár együtt ott, ahol a népesség is csökken, azaz a kisebb GDP/fő kisebb munkahelyteremtő potenciált is jelent vidéken.

A 12. táblázat adatai részben magyarázatul szolgálhatnak arra, hogy miért alacsony a GDP/fő a többségében vidéki térségekben. A nagyon magas foglalkoztatási arány a mezőgazdaságban, amely romániai viszonylatban a legalacsonyabb munkatermelékenységű ágazat, egyik fő oka az alacsony jövedelemszintnek.

Általános következtetésként megállapítható, hogy Románia megyéi a vizsgált mutatók szintjén és a változások irányában is jelentős eltéréseket mutatnak, ami a helyi probléma feltárását és kezelését teszi szükségessé. Gondot jelent viszont az, hogy a hatóságok által közzétett községi adatbázis nagyon kevés olyan mutatót tartalmaz, ami a vidéki munkaerő-foglalkoztatásra vonatkozik, így csak költséges adatgyűjtés és -feldolgozás

nyomán kaphatunk komplexebb képet az egyes települések valós helyzetéről, ami a fejlesztés alapját kellene, hogy képezze.

A tanulmány a RuralJobs FP7-es kutatási programja keretében készült az Európai Bizottság anyagi támogatásával.

IRODALOM

- *** Scenar 2020. Scenario study on agriculture and the rural world EC, DG-AGRI, December 2006
- Lengyel, I.* (2002): The Competitiveness of Hungarian Regions. In: Innovation, Entrepreneurship, Regions and Economic development: International Experiences and Hungarian Challenges (ed. Varga, A. and Szerb, L.), University of Pécs
- Mezei Elemér* (2007): A többváltozós statisztika elmélete és gyakorlata. Editura Presa Universitară Clujeană
- Trabold, H.* (1995): Die Internationale Wettbewerbsfähigkeit einer Volkswirtschaft, DIW-Vierteljahresheft No. 2, Berlin
- Vincze, M.* (2003): Regional competitiveness in Romania. In: Competitiveness of National Economies and the Efficient integration into the European Union (ed. Bîrsan, M. and Paas, T.), Ed. Fundației pt. Studii Europene, Cluj-Napoca
- Vincze Mária – Mezei Elemér – Imecs Zoltán* (2009): Regionális és rurális munkaerő-foglalkoztatás a kohézió és a versenyképesség nézőpontjából. In: Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar. VII. Nemzetközi Konferencia, Miskolc-Lillafüred, 2009. május 19–20.

Kulcsszavak: vidéki térségtipológia, megyei klaszter, versenyképesség, munkaerő-foglalkoztatás, Románia.

Resume

Main aim of the study is the characterisation of the Romanian counties regarding their competitiveness at different rural levels. The 42 counties of Romania are classified by highly urban, intermediate rural and highly rural status and by the measure of population change in the period 2002-2006: increasing, decreasing by less than the average, decreasing by a little more than the average, and decreasing by much more than the average. At county level the evolution of competitiveness and its factors are studied from these clusters.

In Romania 24 counties are highly rural, 17 are intermediate rural and only one belongs to the highly urban category. The level of GDP/capita and its direct factors -labour productivity, employment rate and the share of working age population in total- vary by different types of rural areas and change by the evolution of the population number of counties. The most unfavourable situation appears in highly rural regions, where the GDP/capita is lower than in highly urban or in intermediate rural areas, because of the lower labour productivity level, employment rate and rate of working age population in total population. Less GDP/capita means less capacity of employment creation in the highly rural areas. One explanation of the lower level of GDP/capita in highly rural areas is the high level of agricultural employment in a condition when in Romania lower productivity is obtained in agriculture. The need for creation non-agricultural jobs is evident in Romanian rural areas.

This work has been carried out by the financial support from RuralJobs-FP7 project.